

PKN

Stichting voor
onderzoek
historische
tabakspijpen

Jaarboek 2016

Redactie:
Bert van der Lingen
en Arjan de Haan

PKN

Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen

Jaarboek 2016

Redactie: Bert van der Lingen en Arjan de Haan

Uitgave: Stichting PKN, Leiden
www.tabakspijp.nl
info@tabakspijp.nl

Redactie: Bert van der Lingen
English summaries: Bert van der Lingen en Kath Adams (correcties)
Lay-out: Arjan de Haan, DDG 's-Graveland
Druk: DPN Weurt

Voorzijde omslag: Kleipijp gemaakt naar de beeltenis van Koning
Stadhouder Willem III.

Achterzijde omslag: Plateel wandrekje van Ivora, model 405, met
voorstelling van de Koppelpoort te Amersfoort.

ISBN: 978-90-801138-7-9

© PKN. Overname van artikelen of illustraties is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen.

Inhoud	Voorwoord	7
	Een vorstelijke vondst: Koning-stadhouder Willem III van Oranje	9
	Bert van der Lingen en Ron de Haan	
	Kleipijpen uit Friesland	17
	Ewout Korpershoek	
	Kleipijpen voor de koopman Christian Daniel Bramigk uit Anhalt-Köthen, Duitsland, 1735-1743	31
	Bert van der Lingen	
	Tabak en tabakspijpennijverheid in de steden Amersfoort en Utrecht	39
	Jan van Oostveen	
	Pijpenkoppen en fragmenten van pijpenpotten uit een kleiput in Leiderdorp	49
	Ewout Korpershoek	
	Cornelis Dirksz. Samson, een potschipper met tabakspijpen	59
	Bert van der Lingen	
	De Pijpenmarkt op de Nieuwezijds Voorburgwal te Amsterdam: Ordonnanties, vrachttarieven, pijpenhandelaren en export	67
	Bert van der Lingen	
	Twee late herinneringspijpen van P. van der Want, Gzn.	125
	Ruud Stam	
	Miniatuur pijpenrekjes van aardewerk uit de 20e eeuw	129
	Ruud Stam	
	Op kleipijpen gemonteerde metalen elementen	165
	Felix van Tienhoven	
	Een unieke en curieuze 19e eeuwse fabriekscatalogus van de Gebrüder Ziegler in Ruhla	175
	Ron de Haan	
	De introductie van Aristophane pijpen door Gambier	189
	Arthur van Esveld	
	Een Zuid-Duits kleipijpje uit de Amstel	197
	Ewout Korpershoek	
	De betekenis van de Goudse pijp in de handel met de Ashanti en gouden Ashanti pijpen in de 19e eeuwse politiek	203
	Ruud Stam	
	De porseleinen pijp als herinneringspijp: Drie bijzondere studentenpijpen	217
	Ron de Haan	
	Engelse summaries	225

Voorwoord

Voor u ligt Jaarboek 2016 van de PKN, 'Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen'. Aan dit rijk geïllustreerde vierde jaarboek hebben een zevental auteurs meegewerkt en ook ditmaal is een interessant boek met gevarieerde artikelen over de geschiedenis van de tabakspijp samengesteld.

In dit jaarboek wordt uiteraard aandacht besteed aan de Nederlandse kleipijp met een aantal bijzondere vondsten. Ewout Korpershoek beschrijft een groep **in Friesland vervaardigde kleipijpen** uit de achttiende eeuw en verder de vondst van pijpenkoppen en scherven van **pijpenpotten uit Leiden**. Bert van der Lingen en Ron de Haan tonen een exclusieve, groot formaat pijp met het portret van **Stadhouder-koning Willem III** en Jan van Oostveen beschrijft de resultaten van onderzoek naar de tabak en tabakspijpennijverheid in **Amersfoort en Utrecht**. Bert van der Lingen doet verslag van zijn onderzoek naar de Duitse koopman Christian Daniel **Bramigk** die in Gouda pijpen met zijn familie/firmawapen liet maken en over een 18e eeuwse **potschipper** die Goudse pijpen verkocht in dorpen langs zijn vaarroute.

Ook schreef hij een uitgebreid artikel over de **Amsterdamse pijpenmarkt** waarin onder meer ordonnanties, vrachttarieven en de export van pijpen aan bod komen en ruim tachtig pijpenhandelaren uit de 17e en 18e eeuw worden besproken.

Ruud Stam beschrijft twee **herinneringspijpen** van de firma P. van der Want, Gzn en heeft een uitgebreid artikel over **miniatuur pijpenrekjes** uit de 20e eeuw, met ruim 200 afbeeldingen die de enorme variatie aan motieven, decoraties en kleuren laten zien.

In een zestal artikelen komen ook buitenlandse tabakspijpen aan bod. Felix van Tienhoven beschrijft de variatie van **gemonteerde metalen elementen** op kleipijpen. Dit artikel is geschreven voor het Journal of the Académie Internationale de la Pipe en is met toestemming van de Académie in vertaalde vorm in ons Jaarboek opgenomen als eerbetoon aan de onlangs overleden auteur. De vondst van een aantal karikaturale prenten was voor Arthur van Esveld aanleiding de introductie van **Aristophane** pijpen door Gambier te beschrijven. Een unieke **fabriekscatalogus** van kleipijpen van de **firma Ziegler** in Ruhla wordt door Ron de Haan gepresenteerd, evenals een drietal bijzondere **studentenpijpen van porselein**. Een in Nederland gevonden **groen geglazuurde kleipijp** uit Zuid-Duitsland wordt door Ewout Korpershoek besproken. Van Ruud Stam is nog een bijdrage over **gouden Ashanti pijpen** in de 19e eeuwse politiek en de betekenis van de Goudse pijp in de handel met de Ashanti in Ghana.

Wij wensen u veel lees- en bladerplezier in het Jaarboek 2016 van de PKN, 'Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen'.

Bert van der Lingen

Arjan de Haan

Een unieke en curieuze 19e eeuwse fabriekscatalogus van de Gebrüder Ziegler in Ruhla

Ron de Haan

In de afgelopen jaren zijn er vele artikelen verschenen over Ruhla in het Thüringerwald.¹ Ruhla gelegen in het voormalige Oost-Duitsland heeft een rijke geschiedenis op het gebied van de pijpen productie. Niet alleen het fabriceren van pijpen uit verschillende materialen zoals bruyere, meerschium en klei, maar ook alle toebehoren om een compleet product te kunnen leveren behoorden tot de activiteiten in Ruhla. De beroepsbevolking was vanaf het einde van de 18e eeuw tot aan het begin van de 20ste eeuw grotendeels afhankelijk van deze pijpenindustrie.

De ontwikkeling van Ruhla begon in het eerste kwart van de 17e eeuw met de vestiging van de messensmeden. Het was Simon Schenck (1706 – 1772) die op het idee kwam om de vakkennis van de messensmeden te gebruiken bij de fabricage van metalen onderdelen voor de tabakspijpen.² Alle mogelijke onderdelen, bijvoorbeeld de deksels, manchetsbanden, kettinkjes, verbindingbussen, versierselen en zelfs het blikken binnenwerk voor de houten pijpen waren uiteindelijk leverbaar.³ In de loop van de daarop volgende decennia overvleugelde het gaandeweg ontstane beroep van producent van pijpenbeslag langzaam maar zeker dat van de messensmeden. Door het grote aanbod van vele verschillende soorten pijpen en daarbij ook nog extra toebehoren als stelen, mondstukken en foedralen werd Ruhla een interessante deelnemer op handelstentoonstellingen in binnen en buitenland. Uiteindelijk werd Ruhla in het midden van de 19e eeuw een van de belangrijkste pijpen producerende regio's in Duitsland. Een zeer gewaardeerd product was de kleipijp

en dan vooral kleipijpen die volkomen afweken van alle op dat moment bekende modellen. Deze modellen onderscheidden zich van de gangbare pijpen door een totaal andere vormgeving en het feit dat ze gegoten werden in een gipsen mal. In Gouda bijvoorbeeld maakte men nauwelijks figurale pijpen terwijl Ruhla voor 99% figurale en daarbij ook nog sterk afwijkende pijpen op de markt bracht. Andere Duitse centra, bijvoorbeeld Großalmerode, produceerde wel figurale pijpen met een losse steel, maar deze waren veel minder fantasievol en kwalitatief veel slechter en werden in metalen mallen geperst.

Toen het met de pijpenproductie in Nederland en Duitsland bergafwaarts ging door o.a. de komst van de sigaret, de sigaar maar ook de meerschiumen en houten pijpen, bloeide de handel in Ruhla als nooit tevoren. De kleipijp was daar, voor een groot deel, mede debet aan. In het jaarboek 2014 is een artikel verschenen die de grote diversiteit aan kleipijpen beschrijft.⁴ Helaas kunnen er nauwelijks of geen producten aan pijpenmakers worden toegeschreven. De reden daarvoor is dat in Ruhla met veel agenten en handelaren werd gewerkt die de producten van verschillende pijpenmakers in hun verkoopcatalogi opnamen. Een tweede reden is dat de pijpenmakers hun producten niet merkten. Er was wel een kleipijpenmaker, van zeer hoogwaardige producten, die zijn pijpen merkte met 'EL'. Maar tot op heden weten we niet wie er achter deze initialen schuilgaat. Een tweede pijpenmaker, maar ook handelaar, die zijn kleipijpen merkte is de firma Ziegler met het merk 'GZ' (Gebrüder Ziegler). Een derde belangrijke reden waarom er nog steeds zo weinig pijpen aan een producent kunnen worden toegeschreven, is dat er nauwelijks goed archiefonderzoek is gedaan.

Een mooi voorbeeld van een fabriekscatalogus is de hier besproken catalogus van Ziegler. Deze firma produceerde ook zelf kleipijpen en voorzag ze veelal van een merk, maar het merendeel van de producten in hun catalogi is afkomstig van derden, ook van buiten Ruhla. Deze pijpen zijn niet gemerkt.

Afb. 1a-c. Donkerbruine pijp met luchttoevoer via de mond, gemerkt 'GZ' en modelnr. 82. (Collectie en foto Ron de Haan)

Opvallende en typische producten uit de werkplaatsen in Ruhla zijn de kleipijpen waarvan de luchttoevoer niet via de bovenkant van de ketel gaat, maar via verschillende openingen zoals een mond, neus, een boomtak, stronk of een of meer andere openingen. De tabaksketel zelf is bij deze pijpen met een metalen deksel afgesloten. In de Ziegler handelscatalogus zijn enkele van deze pijpen afgebeeld. In de hier integraal opgenomen fabriekscatalogus, die onlangs gevonden is en nog niet eerder gepubliceerd, staan circa 30 vergelijkbare modellen afgebeeld. In verschillende collecties bevinden zich slechts drie pijpen die sterke overeenkomsten hebben met pijpen in deze catalogus. Een van deze pijpen is een uit Ruhla overgeleverde pijp, die via het museum in Ruhla bij de auteur terecht is gekomen. Deze pijp is donkerbruin en heeft glazen ogen. (afb. 1) Aan de onderzijde van de steel is het merk 'GZ' gestempeld en het modelnummer '82'. De pijp is afgemonteerd met een nikkelen busje voor de steel montage. Het deksel van de tabaksketel is niet meer aanwezig. De luchttoevoer gaat via de mond. Het tweede exemplaar bevindt zich in de collectie van Ruud Stam. (afb. 2) Deze pijp is eveneens gemerkt met 'GZ' en draagt modelnummer '72'. Deze pijp heeft een messing montage op de steel en ketel maar mist eveneens de kenmerkende deksel. Het Amsterdam Pipe Museum heeft eenzelfde exemplaar met deksel in haar collectie.⁵ De messing deksel, waarmee deze pijp afgemonteerd is, komt exact overeen met een van de in de catalogus afgebeelde deksels. De pijp is gemaakt van gietklei, is donkerbruin gevernist en heeft email of glazen ogen en een messing manchetsband. De pijp is echter niet met 'GZ' gemerkt in tegenstelling tot bovengenoemde pijp, maar heeft wel een ingedrukt modelnummer '72'.

De bij deze pijpen op de manchets geplaatste hoge modelnummers 72 en 82 doen vermoeden dat de collectie pijpen, die door Ziegler is uitgebracht, minimaal twee tot drie keer zo groot moet zijn geweest als het aantal pijpen

(30) dat in de hier afgebeelde catalogus is opgenomen. Vermoedelijk hebben we hier dus met een catalogus uit het begin van de productie van dit type pijp te maken.

De catalogus

De catalogus meet 28 x 22 centimeter en telt slechts negen bladzijden in twee kleuren (licht beige en licht blauw) en is gedrukt op zeer dun papier. De afbeeldingen bestaan uit 30 pentekeningen van een uitzonderlijk hoge kwaliteit. De tekeningen ademen iets mysterieus uit en zijn ook volkomen afwijkend van soortgelijke pijpen en afbeeldingen in andere catalogi. Het is zeer waarschijnlijk dat de pijpen op ware grootte zijn afgebeeld. De fabrikant claimt de eerste te zijn met dit type pijp. De catalogus heeft als koptekst: 'Neue Erfindung von Tabakspfeifen' en als subtitel: 'wo der Rauch nicht durch den Deckel, sondern an einer andern Stelle abzieht'. Deze teksten staan maar liefst in 4 talen vermeld; Duits, Engels, Frans en wel zeer uitzonderlijk ook in het Italiaans. Alle afgebeelde pijpen krijgen de luchttoevoer via de mond en slechts een door de neus. Maar de meest opvallende is een zittende vrouw met ontbloot onderlijf. Deze pijp krijgt de luchttoevoer via de poepert van de vrouw. De uitvoeringen van de pijpen zijn zo grotesk dat er redelijke twijfel mag bestaan over het feit of deze pijpen een commercieel succes zijn geweest. De tekeningen doen vermoeden dat de pijpen in alle gevallen met glazen ogen zijn uitgevoerd. De pijpen nummer 4 en 5 zijn eenvoudig afgemonteerd met een licht gebogen maar toch aparte steel. Bij de pijpen nummer 6 en 7 zijn de stelen van een netje van koperdraad voorzien. Pijp nummer 14 stelt een uitrustende man voor met een op een Gouwenaar gelijkende pijp in zijn linker hand en nummer 15 is zeer afwijkend met een vis die de tabaksketel op zijn rug draagt. Bij pijp nummer 17 is het gezicht naar rechts gedraaid en bij nummer 18 wordt alle aandacht naar de ontblote billen van de vrouw getrokken, zij heeft mogelijk een baby in haar armen. De steel is uitermate eenvoudig van uitvoering. Meest

Afb. 2. Donkerbruine pijp met luchttoevoer via de mond, gemerkt 'GZ' en modelnr. 72. (Collectie Ruud Stam, foto Bert van der Lingen)

spectaculair is pijp nummer 30, een tafelmodel in de vorm van een zittende hond met een grote hoed op. De lengte van de slang van deze pijp bedraagt ongeveer 135 centimeter. Alle deksels zijn via een kettinkje of dubbel gevlochten koordje met twee pluimen aan de manchetten of stelen verbonden. Dit moest natuurlijk het verlies van het deksel voorkomen want zonder deksel is dit type pijp niet te roken. De pagina's 2, 3 en 4 zijn voorzien van wervende teksten in vier talen. Deze teksten beschrijven dat de rook niet via de ketel maar middels een andere plaats verdwijnt. Maar dat klopt allen als je in het mondstuk 'blaast'. Als je de pijp echt rookt kan de lucht bij dit type pijpen alleen door de neus of mond door middel van een ingenieus rookkanaaltje boven de door de deksel volkomen afgesloten ruimte komen. De tabak verbrandt net als bij de normale pijpen van boven naar beneden.

Conclusie

De catalogus is een prachtige aanvulling op de producten die we al kennen uit Ruhla en omgeving. De overeenkomsten met de hierboven beschreven pijpen en de pijpen in de catalogus zijn zeer sterk. De beschreven pijpen komen niet exact in de catalogus voor en hebben een veel hoger modelnummer (72 en 82), maar zijn zodanig van eenzelfde type dat de conclusie, dat het hier waarschijnlijk om een catalogus van Gebrüder Ziegler gaat, gerechtvaardigd lijkt.

Noten:

- 1 Haan, R. de, 2014, p. 62.
- 2 Helbig, 2006, p. 3.
- 3 Zie bijvoorbeeld Haan, A. de, 2014, p. 69-72.
- 4 Haan, 2014, p. 55-67.
- 5 Amsterdam Pipe Museum, Collectienummer: Pk 09 934.

Literatuur:

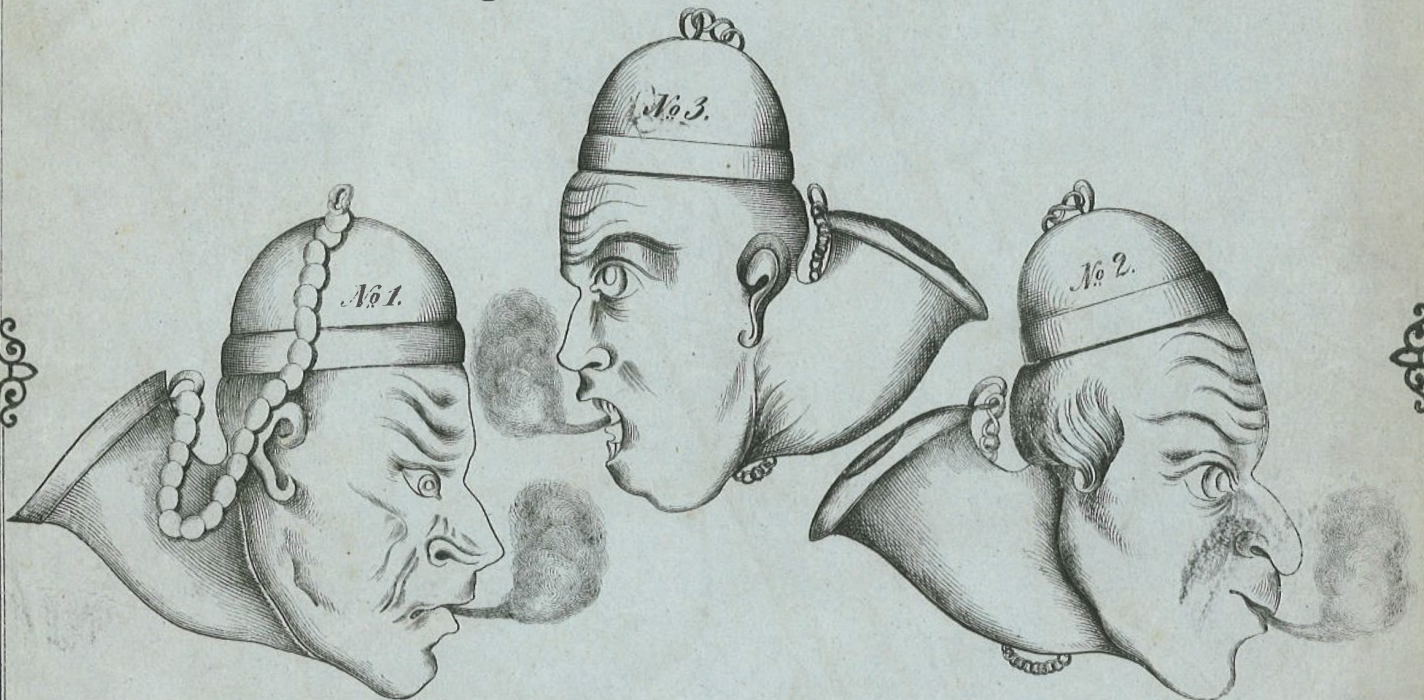
- Haan, A. de, 2014. 'Samengestelde messing deksels uit Thüringen op pijpen uit Tophane, Ruhla en Schemnitz'. *Jaarboek 2014 PKN, Stichting voor Onderzoek Historische Tabakspijpen*, p. 69-73.
- Haan, R. de, 2014. 'De productie van kleipijpen in Ruhla (Thüringen)'. *Jaarboek 2014 PKN, Stichting voor Onderzoek Historische Tabakspijpen*, p. 55-67.
- Helbig, H. en B., 2006. *Neue Erkenntnisse zur Ruhlaer Tabakpfeifengewerbe, insbesondere zu den Anfängen der Beschlägerei*. Zweites Tabakpfeifensymposium Ruhla. Ruhla.

Neue Erfindung von Tabakspfeifen,

wo der Rauch nicht durch den Deckel, sondern an einer andern Stelle abzieht.

New invention of pipes,

where the smoke gets not out of the cover but on an other place.

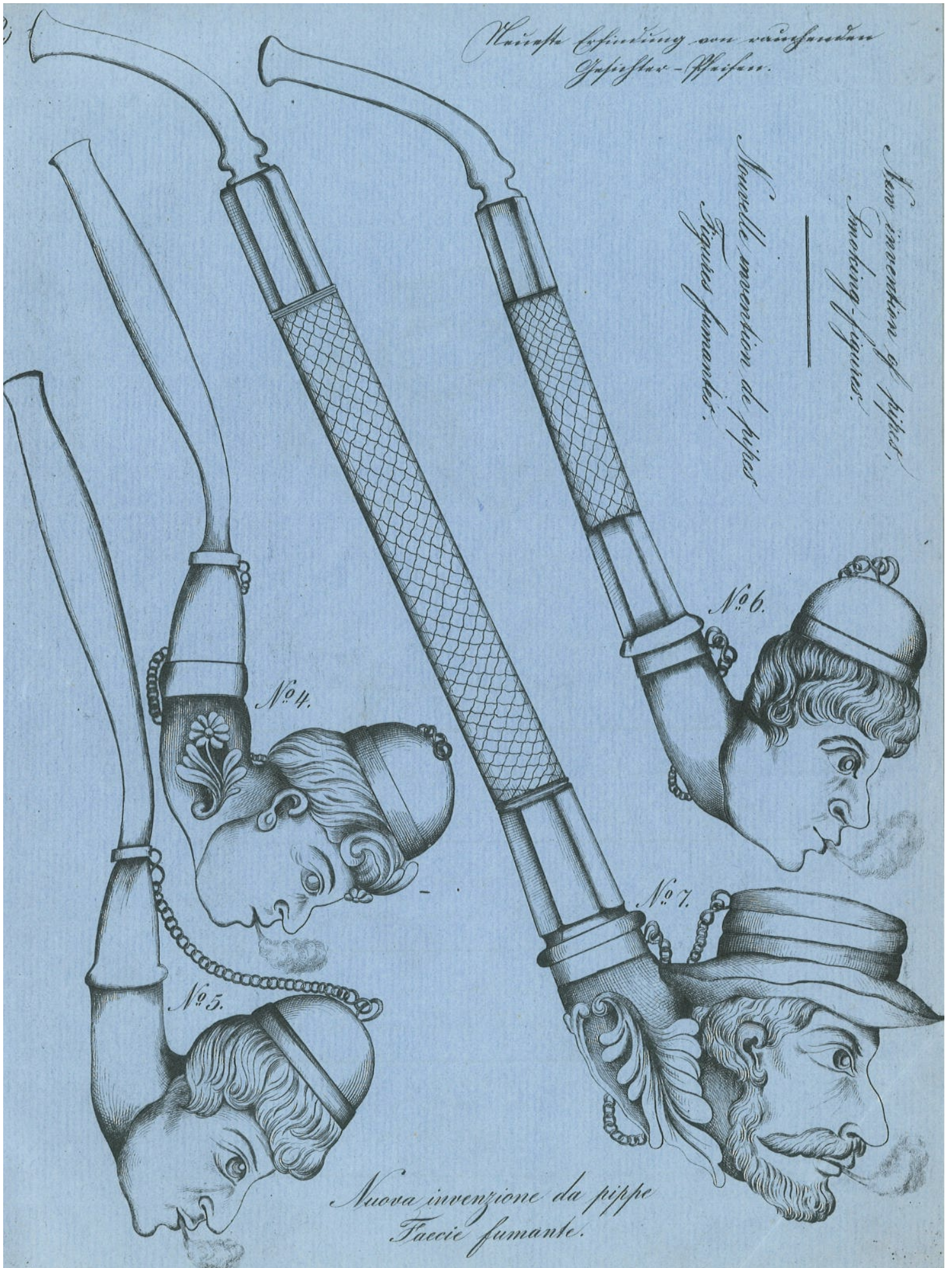

Nouvelle invention de pipes,

ou la fumée ne sort pas au couvercle, mais à une autre place.

Nuova invenzione da pipe,

ove il fumo non sorta al coperchio, ma ad una altra piazza.

Neue Erfindung von universellen
Gulstas- Pfeifschöpfen.

N° 8.

New invention of pipes
Smoking-figures.

Nouveaux inventions de pipe
Têtes fumantes.

Nouvelle invention de têtes de pipes
Figures fumantes

Dieſes Pfeiſen kommt in Rohr mit ein Ende in die Saugel,
sondern mit dem Mund des Pfeifschöpfen.

By smoking this pipe, the smoke gets out by the mouth
of the figure, instead by the cover.

En fumant, la fumée ne sort pas par le couvercle, mais
par la bouche de la tête de pipes.

Fumante questa pipa, il fumo non sortia del copercchio,
ma della bocca.

---

*Neue Erfindung von rauchsaugenden
Gipsflau- Pfeifenköpfen.*

N° 9.

*New invention of pipes
Smoking-figures.*

*Nova invenzione da pipe
Faccie fumante.*

*Nouvelle invention de têtes de pipes
Figures fumantes*

---

*Quinn Rauchsaug Köpfe mit Rauch nicht aus dem Deckel,
sondern aus dem Munde des Pfeifenkopfes.*

---

*Bij smoking this pipe, the smoke gets out by the mouth
of the figure, instead by the cover.*

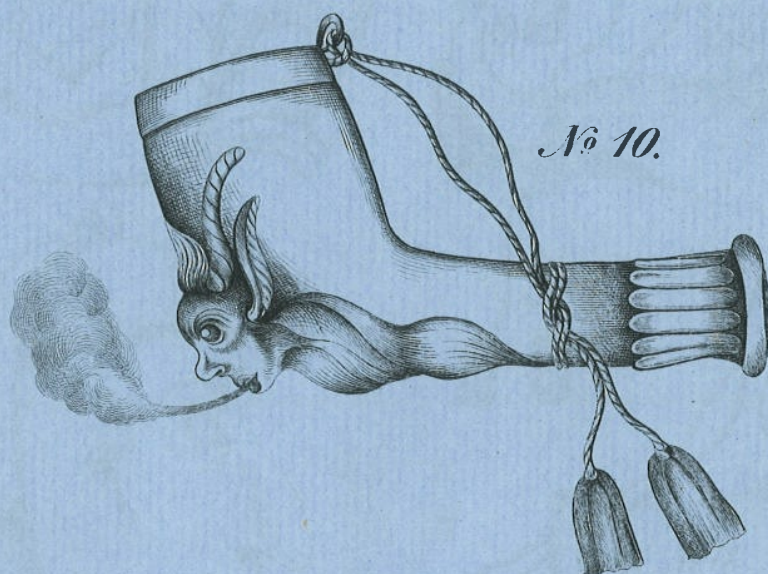

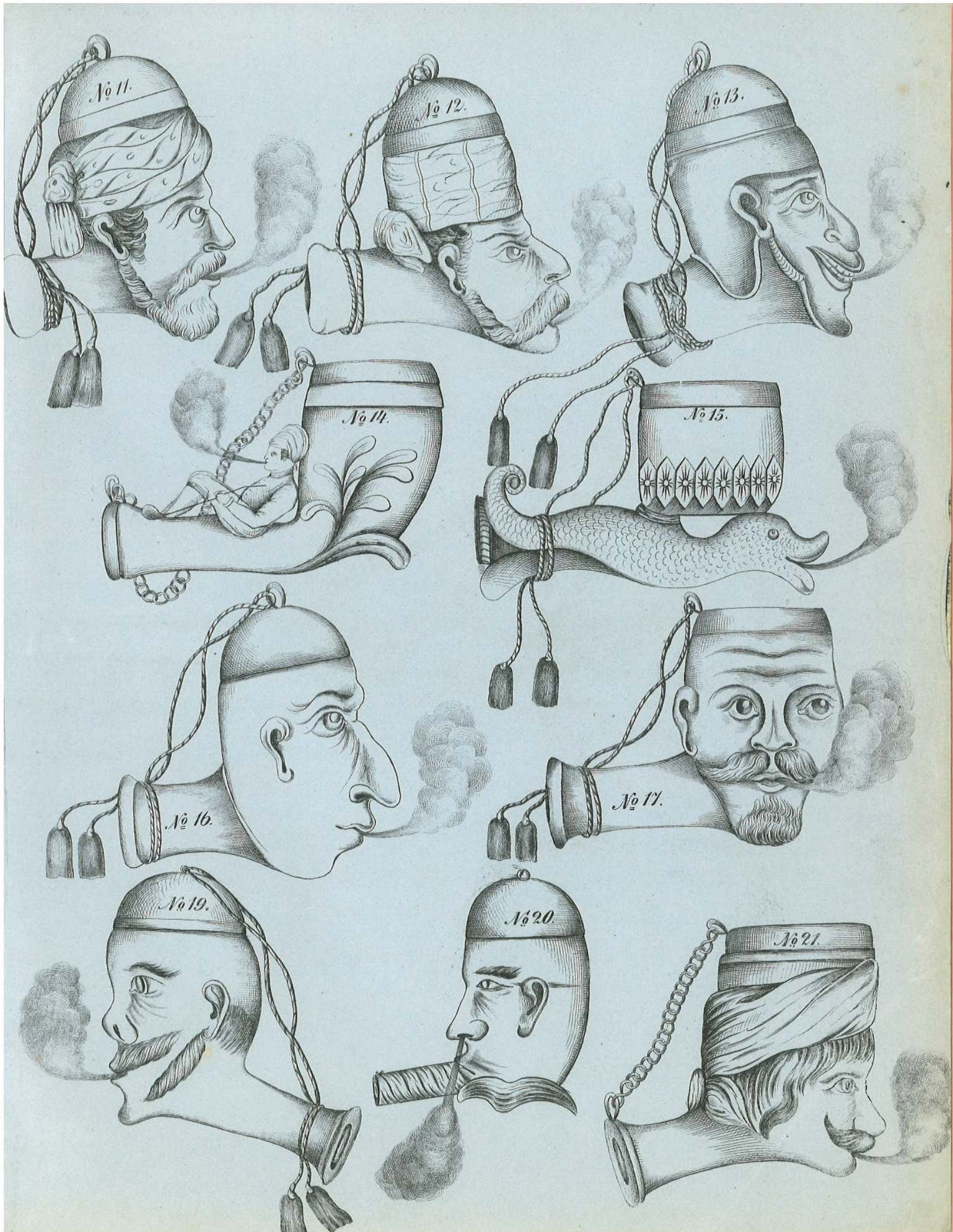
*En fumant, la fumée ne sort pas par le couvercle, mais
par la bouche de la tête de pipes.*

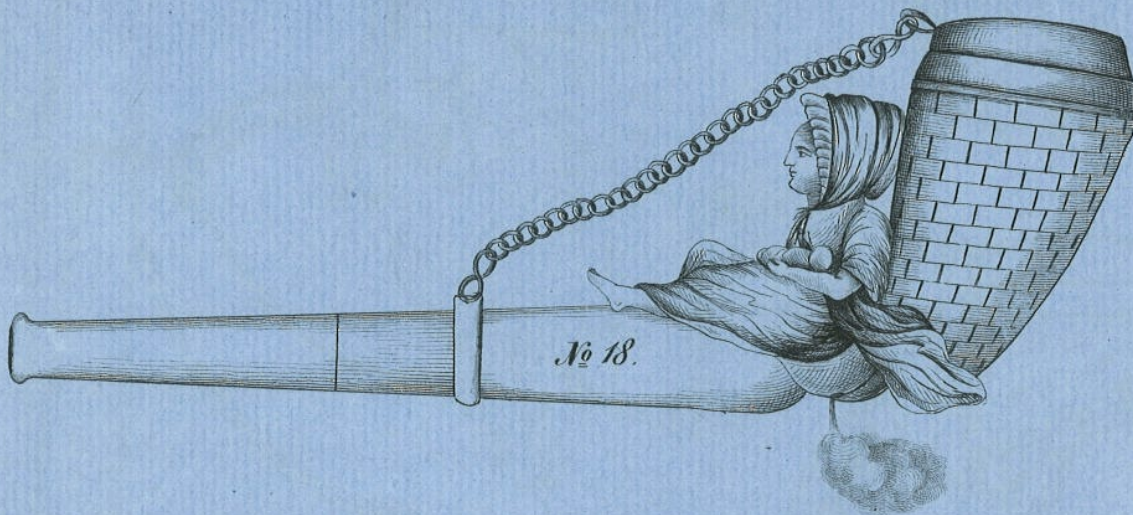
---

*Fumante questa pipa, il fumo non sorto del coperchio,
ma della bocca.*

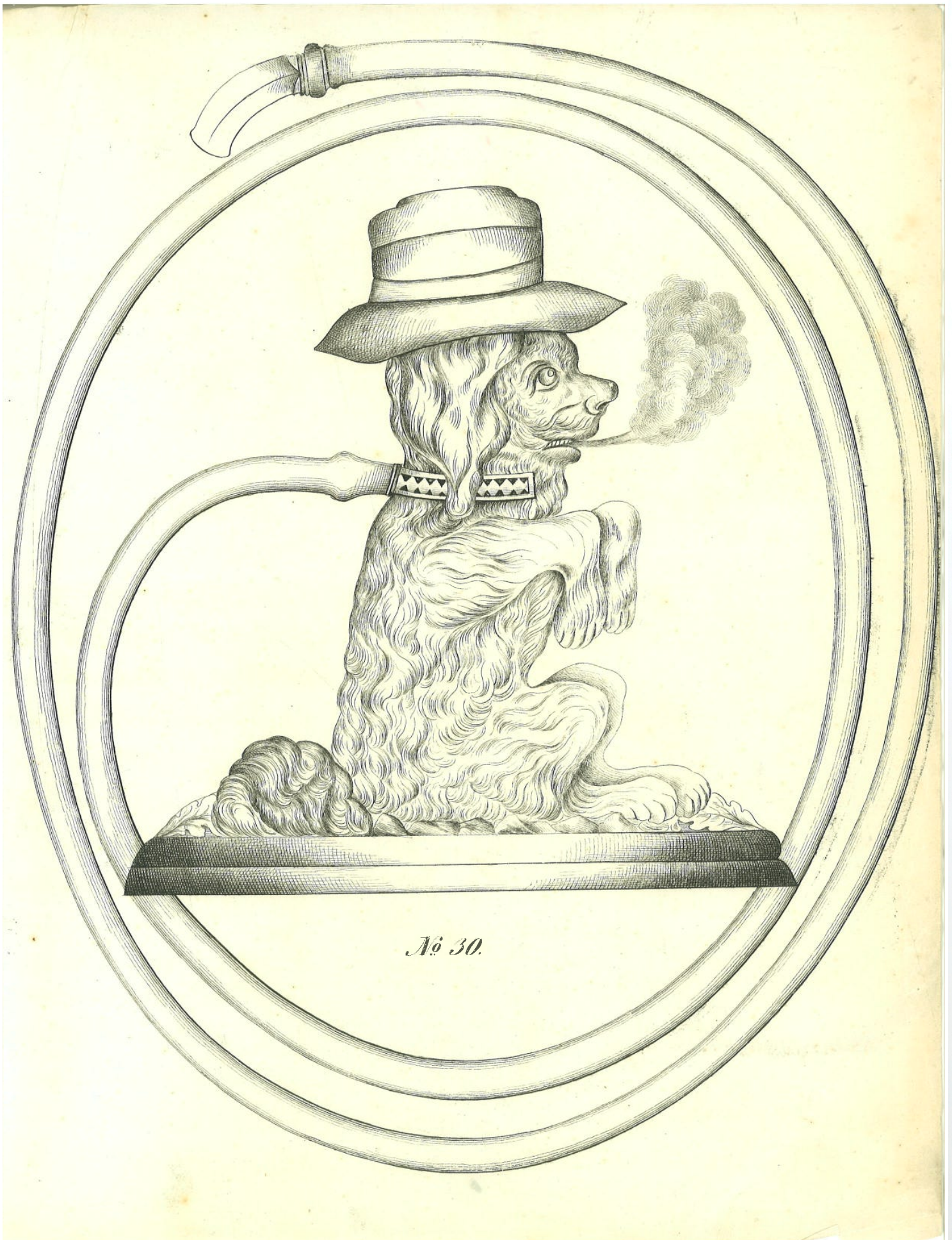

N° 30.

**Een vorstelijke vondst: Koning-stadhouder Willem III van Oranje / A
Royal find: King-stadholder William III of Orange**

Bert van der Lingen en Ron de Haan

Thirty years ago, along the river Vecht at Breukelen, a rare complete pipe was found together with waste from Amsterdam. The exceptional sized pipe has a sharply carved portrait representing Stadholder-King William III (1650-1702). On the bowl we see his lifelike portrait with a crown. William III or William of Orange was King of England, Ireland, and Scotland from 1689 until his death in 1702. Most likely the pipe was made after his coronation in 1689 or shortly thereafter.

Kleipijpen uit Friesland / Clay pipes from Friesland

Ewout Korpershoek

In 1988 a comprehensive study of clay tobacco pipe makers from Leeuwarden in the province of Friesland was published but until now only two pipe makers could be linked to pipe material from this area. Recently a group of early 18th century pipes was found in Leeuwarden. The models are derived from the typical Gouda funnel shape. Given the composition of the group of pipes, the slightly different form, the lesser quality and brand variety, we are not dealing with Gouda pipes but with local production. Some of the marks imitate popular Gouda marks while others are local marks. The marks point to pipe makers from Leeuwarden from the early 18th century.

Kleipijpen voor de koopman Christian Daniel Bramigk uit Anhalt-Köthen, Duitsland, 1735-1743 / Clay pipes for merchant Christian Daniel Bramigk from Anhalt-Köthen, Germany, 1735-1743

Bert van der Lingen

In the eighteenth century in particular there appeared on the market abundantly decorated pipes. They were usually made to commemorate important political events. Sometimes, like in the case of the pipes decorated with an unknown coat of arms and the text C.D. Bramigk, the underlying meaning of these pipes was not understood. It was recently discovered that these pipes were made for a German merchant who temporarily lived in Amsterdam and who ordered Gouda pipe makers to produce such pipes for export to Germany.

Tabak en tabakspijpenijverheid in de steden Amersfoort en Utrecht / Tobacco and pipe industry in the cities of Amersfoort and Utrecht

Jan van Oostveen

Almost thirty years ago the first thorough publication on pipes produced in Utrecht appeared. This gave a coherent overview of the Utrecht pipe industry through archival and archaeological research. Nevertheless, on the basis of this study, some questions remained unanswered. In particular, not all (marked) pipes could be linked to a specific pipe maker. The case was more or less the same with Amersfoort. In this article the results of further research into the pipe industry of both cities are presented with the aim to link more products to a specific pipe maker.

Pijpenkoppen en fragmenten van pijpenpotten uit een kleiput in Leiderdorp / Clay pipes and saggar fragments from a clay pit in Leiderdorp

Ewout Korpershoek

In this paper finds of clay pipes and fragments of seventeenth century saggars from Leiden are discussed. The material shows us that there were at least two different saggars. It is the first time saggar fragments from Leiden have been found and published. The material was found in old clay pits in Leiderdorp next to Leiden. Many of these pits appear to have been filled with household waste.

Cornelis Dirksz. Samson, een potschipper met tabakspijpen / Cornelis Dirksz. Samson pottery skipper with tobacco pipes

Bert van der Lingen

'Pottery skippers' loaded their ships with merchandise and sailed across the country to sell their wares directly to consumers and shopkeepers mainly in villages. This article deals with an 18th century pottery skipper from Gouda who sold pottery, kitchenware, household goods and clay pipes, which he had purchased from different manufacturers in Gouda. In rural areas it was sometimes difficult to get these goods.

De Pijpenmarkt op de Nieuwezijds Voorburgwal te Amsterdam: Ordonnanties, vrachttarieven, pijpenhandelaren en export / The Pipe market on the Nieuwezijds Voorburgwal in Amsterdam: Regulations, cargo freight, pipe merchants and export

Bert van der Lingen

This paper deals with the Amsterdam Pipe market on the Nieuwezijds Voorburgwal, close to the Royal Palace. The market was established in or around 1663 and was primarily intended to strengthen the declining Amsterdam pipe industry. At the same time there were an increasing number of Amsterdam merchants who specialized in the export of mainly Gouda pipes, and the capital became an important link in this trade. Especially the trade to Scandinavia, Northern Germany and the Baltic was largely via Amsterdam. Amongst others, this paper is about the history of the Pipe market, the regulations and the freight rates of pipes to Amsterdam. Furthermore around 85 pipe merchants from the end of the seventeenth and eighteenth centuries are presented. Noteworthy is the large number of traders with a German origin and those with connections in the shipping business.

Twee late herinneringspijpen van P. van der Want, Gzn. / Two late commemorative pipes from P. van der Want, Gzn.

Ruud Stam

In this paper two commemorative pipes made by P. van der Want, Gzn. from Gouda are presented. One for the opening of the peace Palace in The Hague, the other one commemorating the arrival of the Prince of Orange after the Napoleonic time in Scheveningen, the start of the monarchy in The Netherlands. Both pipes were made in one mould, with different applications. These pipes originally made with an attached stem have also been made as pipes in one piece with a clay stem.

Miniatuur pijpenrekjes van aardewerk uit de 20e eeuw / Earthenware miniature pipe racks from the 20th century.

Ruud Stam

In the 20th century many miniature pipe racks were made, mainly for tourists. Production started when workers became there first days of, the start of the holiday's we know now. The aim of this publication is to give an overview as complete as possible over this production in different factories in The Netherlands. For this aim catalogues, different lists of marks and initials of the painters have been used. Until now nine producers were known. The research carried out now has identified another 6 producers and we also know now that many of these

pipe racks were much longer in production than we knew before. The first miniature pipe racks were produced in 1918. These racks were made of plateel, beautifully decorated and painted by skilled painters. Later more and more Delft blue racks were made and even racks were decorated with transfers.

Op kleipijpen gemonteerde metalen elementen / Metal attachments on clay pipes

Felix van Tienhoven

This paper deals with an aspect of clay pipes that has been largely neglected. Much has been written about clays but I doubt if many have ever thought about the metal attachments which over the past centuries did adorn them. The contribution ventures to present a comprehensive overview of the different applications in which such metal elements have been manifest.

Een unieke en curieuze 19e eeuwse fabriekscatalogus van de Gebrüder Ziegler in Ruhla / A unique and quaint 19th century factory catalog of Gebrüder Ziegler in Ruhla

Ron de Haan

Recently a nine page factory catalogue with thirty line drawings of pipes of Gebrüder Ziegler in Ruhla was discovered. All the pipes shown have a grotesque portrait. They receive the air supply not from the bowl opening, in the usual way, but through the mouth and in one case through the nose. The pipes in this catalog are unique and according to a statement of the company they were the first to produce this type of pipe. In known collections there are only three pipes with strong similarities to pipes in this catalog.

De introductie van Aristophane pijpen door Gambier / The introduction of Aristophane pipes by Gambier

Arthur van Esveld

Aristophanes pipes were introduced by Gambier before 1855. Typically, these shaped pipes have a slender oval bowl and a pointed heel. The name was derived from Aristophanes, the Greek comic playwright. Aristophanes pipes were in production for more than 60 years. Comic posters were made when these pipes were first introduced and, in a well-known satirical weekly, there appeared an article with several comical prints making fun of these Gambier novelties.

Een Zuid-Duits kleipijpje uit de Amstel / A southern German clay pipe from the Amstel river

Ewout Korpershoek

Recently, a green glazed pipe bowl with floral ornaments was found along the banks of the river Amstel near Uithoorn. It is rather different in shape and decoration to any other we have seen produced by Dutch manufacturers. On both sides of the bowl the pipe has leaves which merge into the shank. After moulding the bowl opening was cut with a knife. The pipe appears to have originated in southern Germany or, perhaps, Austria or Switzerland.

De betekenis van de Goudse pijp in de handel met de Ashanti en gouden Ashanti pijpen in de 19e eeuwse politiek / The significance of the pipes from Gouda for the trade with the Ashanti and golden Ashanti pipes in 19th century politics.

Ruud Stam

The Ashanti kingdom was from the 17th century on very strong in Ghana. The Dutch had fortifications like Elmina at the coast and gold and later slaves were traded by the Dutch. Slaves were bought with different sorts of trade goods, among them clay tobacco pipes. The Gouda pipes were beloved by the African rulers and traders, especially the best quality, as can be seen from excavations. Even French traders used pipes from Gouda. Clay pipes of a lesser quality were also used for comfort for the slaves on the slave ships.

After an investigation of the chronology of pipe forms of the Ashanti pipes and the origins of the stub stemmed pipes in western Africa, the Golden Ashanti pipes in four European museums are described. These pipes from the 19th century were given as a present to European kings for diplomatic reasons.

De porseleinen pijp als herinneringspijp. Drie bijzondere studentenpijpen / The porcelain pipe as a remembrance pipe. Three special student pipes

Ron de Haan

Porcelain was the most common material for the manufacture of German remembrance pipes. Alongside ordinary friendship pipes there were pipes dedicated to reservists, students, hunting and various associations. Reservist and students pipes were the most commonly produced. In this article three special student pipes are discussed. There are three main groups of student pipes; those with a student in silhouette, pipes with heraldic representations and pipes with allegorical pictures.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door particuliere donateurs

